

Térhatású fotók a Móra-múzeumban

Speciális, dupla objektív fényképezőgéppel készültek azok a térhatású fotók, amelyeket máától új tárlatán mutat be a Móra-múzeum.

A fényképezéssel szinte egy időben született meg a sztereofotó – úgy 1840 táján. A módszer lényege, hogy nem egy, hanem egyszerre két objektív rögzítette ugyanazt a képet, két szemünk különböző látószögének megfelelően. A látványt utána speciális nézőke, a sztereoszkóp segítségével képes az agyunk háromdimenziós érzékelni – mutatta a papírszemüveg bal és jobb szemünknek való lencsét *Bognár Katalin*, a kiállítás rendezője. A sztereofelvételek párban maradtak fenn papírképen, üveglapon vagy filmnegatívon. A Tisza-parti kultúrpalota bemutatóján a Magyar Nemzeti Múzeum, a Kecskeméti Fotográfiai Múzeum, a makói közgyűjtemény és egy miskolci magángyűjtő képpárjait a szegedi Somogyi-könyvtár sztereográfiai egészítik ki. Így egy fenékgig érő hajú aktmodell, egy pucér kisgyerek nézőkével, sőt egy képsorozat – akár egy némafilm –, amelyen betörőhistóriát ad elő széles mozdulatokkal egy társaság.

A Magyar Nemzeti Múzeum őrizte meg, ám biztosan Szegeden készült Klósz György hat fotója, amely a nagy árvízet öröklítette meg. Belépti díjért fényképezészek vetítették a sztereofotográfiaikat, mint később a vándor-

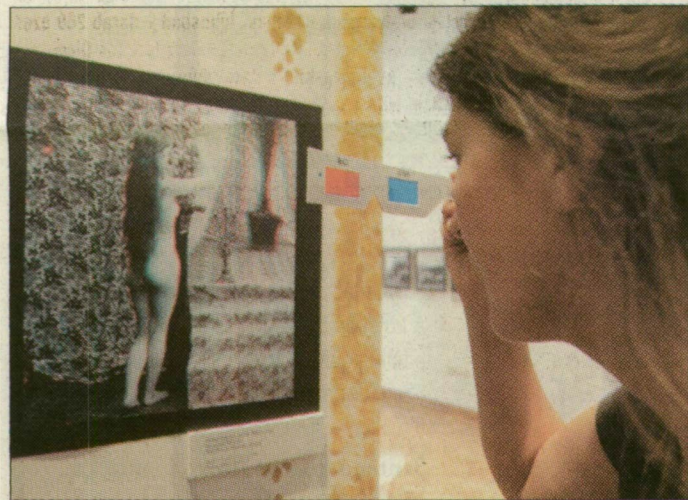
mozisok a filmeket. A közönség egy szekrényi doboz oldalain vágott lyukakon kukucskálhatta a belül körbeforgó fénykép párokat.

1900 körül, amikor a német és amerikai ipar elkezdte a fényképezők és nézőkék tömeggyártását, a tehetősebbek meg is vásárolhatták, házi használatra. A profi és amatőr fotográfusok tudósítottak távoli tájakról, háborús eseményekről, híres emberekről. A filmek sem szorították ki a sztereofotókat. A hatvanas években oktatófilmeket gyártottak ilyen 3D-technikával, manapság meg például a Mars-fotóknál használják. De látványosságának is megmaradt: így készült például a Cápásrác és cápalány háromdimenziós rajzfilm, és így közvetíti egy tévécsatorna Anettka reggeli tornáját.

DOMBAI TÜNDE

TÉRBE ZÁRT PILLANAT

A sztereofényképezés történetéből ad izelítőt a Térbe zárt pillanat című kiállítás a Móra-múzeum felújított emeleti termében. A ma délután fél 5-kor kezdődő megnyitót után az unikum: Stróbl Alajos szobrászművész ezer, a családi archívumban fennmaradt sztereofelvételeiből a mester unokája, *Stróbl Mátyas* tart vetítést. Az alkotó felesége a szegedi Széchenyi-szobor születését is megörökítette. A szeptember 30-ig látható tárlat belépőinek ára: felnőtteknek 600, diákoknak, nyugdíjasoknak és pedagógusoknak 300, a családi jegy 1000 forintba kerül.

Szegeden maradt fenn ez az akt, a modell ismeretlen Fotó: Frank Yvette

Udvaros Dorottyanak és Gregor Bernadettnek is varr ruhákat Papp Janó

A színésznők szeretik a nagy, „vonulós” ruhákat

A civil ruha lényege hogy dögös legyen. A színpadi jelmez esetén a szerep karaktere dominál – mondta Papp Janó, aki Gregor Bernadettnek, Udvaros Dorottyanak ezt is, azt is tervez. Alkotásaiból kiállítás nyílik.

Kakastollak a kék minden árnyalatában – díszei egy nagyszonyos pongyolának, melyet *Béres Ilona* viselt az Ifjúság édes madara című előadásán. Arrébb *Gregor Bernadett* Hókirálynó bundája és gazdag fejdísz. Találgatjuk: kényelmetlen-e. Próbáld fel – ad engedélyt *Papp Janó*, a jelmezek tervezője, miközben a közelmúltban készített kosztümöket rendez a szegedi Fekete Házban. Kiállításra készül, mi pedig arról faggatjuk: a szerep vagy a színésznő személyisége dominál-e inkább, mikor alkot.

„Jó tudni, hogy ott voltam az Operabálon. Még ha én magam nem is, de a ruhám igen

Papp Janó

– Mindkettő. A szerep az erősebb, de az egyéniség is belejátszik. Beszélgetek a színésznőkkel, megnézem, civilben hogyan öltözködnek, megpróbálok számukra elfogadható lépétkü öltözetet kitalálni. Tizenhét éve tervezek, maximálisan megbíznak bennem. Ezek itt nagy, „vonulós” ruhák, amiket nagyon szeretnek a művésznők. Gregor Berni például eleve sugároz, képvisel egyfajta divaságot.

Janó nemcsak neki, de *Udvaros Dorottyanak*, *Marozsán Erikának*, *Für Anikónak*, *Hernádi Juditnak* is szívesen tervez, akár civil öltözeteket is. Bernadettnek eddig három estélyi ruhát álmodott meg, és az Operabálon is többen viselték már az ő kreációit.

– Jó tudni, hogy ott voltam. Még ha én magam nem is, de a ruhám igen – mosolyog, majd kérdésünkre egy *Vénusz* öltözetet is bemutat.

– A színházban összmunkáról beszélünk.

SZÁZ ÉVENTE EGYSZER

Papp Janó tízéves korától tervez jelmezeket, tizenhárom évesen már önálló tárlatot rendezett. *Márk Tivadar* Kossuth-díjas jelmeztervező ezt mondta róla: „százévente egyszer születik egy ilyen tehetség”. Papp eddig közel négyszáz színdarab és film szereplői számára tervezett öltözetet. Többek között *Milánó*, *Velence*, *München*, *Tokió* és *New York* teátrumában is megfordult tervezőként. A tárlaton közel ötven ruhát, jelmezt, jelmezmakettet tekinthetnek majd meg az érdeklődők.

Vénusz, Hókirálynó és alkotójuk: Papp Janó

Fotó: Frank Yvette

Az egyéniség megjelenik ugyan, de erős a figura, a szerep karaktere. A civil ruha lényege viszont, hogy jól álljon, dögös legyen, látva maradjon a szája annak, aki meglátja. Vásárol-

nak *Zoób Katitól* is, de nincs köztünk rivalizálás. Más képviselünk, és ezt jól felméri a színésznők. Amíg van piac, válogathatnak.

Papp Janó elárulta: eljött az ideje, hogy saját kollekcióval álljon elő. Ősre talán kész lesz, de erről egyelőre nem árult el sokat. Munkáit addig is a Fekete Házban láthatjuk, keddtől. A kiállítás címe: Jelmezek, álmok, divák. A tárlatot *Zoób Kati* nyitja meg.

A Hókirálynó-fejdísz egyébként kényelmes volt.

GONDA ZSUSZANNA

Csányi Vilmos: Ha negyven csimpánzt összezárnánk egy buszba, egy órán belül agyonvernék egymást

Az ember azonban mindig megérkezik

Ma az emberek azért élnek, hogy fogyasztassanak, és nem azért fogyasztanak, hogy éljenek. Ezt meg kell változtatni, csak így lehet az emberiségnek hosszú távon is jövője. Csányi Vilmos etológusprofesszor optimista. Létezik egyfajta önszabályozó rendszer – mondja –, mely azt eredményezheti: nem a legrosszabb forgatókönyv szerint oldódnak meg az emberiség súlyos problémái.

Nagyon fagy Szegeden *Csányi Vilmos* professzor – a tudomány és a nagyközönség köreiben egyaránt népszerű biológus, humánétológus – legújabb kötete, *Az emberi viselkedés*. Már a második kiadás példányait kapkodják a vevők. Merrefelé halad a világ az emberi viselkedés alapján, megoldódhatnak-e a most megoldhatatlannak látszó globális problémák? Erről kérdezzük a nemzetközileg ismert tudóst.

Technikai evolúció

– Hogy merrefelé halad a világ, nem tudjuk megmondani: nulla távolságban van a jövőhorizont – mondja. Még azt sem tudjuk előre jelezni, öt-tíz-húsz év múlva mi lesz, hát még hosszabb távon. A technikai evolúció rendkívül gyors, aki ilyen körülmények között jóslni mer, az vagy nem ért hozzá, vagy szándékosan félre akarja vezetni az embert. Az emberiség lélekszáma jelenleg hatmilliárd, tegnap legalábbis még ennyi volt; az a rendszer, amit ekkora tömeg működtet, kívánságainktól, sőt tudatunktól függetlenül működik. Azonban az emberi népességnek valószínűleg létezik bizonyos önszabályozó képessége, s ez alapján elkerülhető az összeomlás. Itt van például az atomfenyegetés ügye, ami

Lehet az ember jó tulajdonságaira számítani – mondja Csányi Vilmos professzor Fotó: DM/DV

ugyan máig nem oldódott meg, ám hatvan év eltelt anélkül, hogy az atomfegyvert még egyszer bevetették volna a második világháború után. Ez reményt adhat arra: a mindenkori, nagy aggodalmakra okot adó gondok nem szükségképpen a lehetséges legrosszabb formájukban rendeződnek.

Jelenleg a klímaváltozás az egyik legnagyobb gond, melyhez jelentős mértékben járul hozzá: a közlekedés. De ilyen probléma már mások is volt, sokszor idézett, híres példa erre: mikor még lófogató kocsikkal történt a közlekedés, az akkori mértékadó az önkormányzatok, ha továbbra is oly mértékben szaporodik Londonban a lovak száma, ahogyan növekszik, az utcákon nemsokára méternyi magasan

áll majd a, hm, lóürülék. És bekövetkezett a jóslat? Nem következett be, a fejlődés olyan irányt vett, amire korábban még csak nem is lehetett gondolni. Lehet, éppígy nincs sejtésünk a jövő technikáiról, vagy még nem látszanak tömegmértékben alkalmazhatónak. S már az is sokat jelenthet a klímaváltozás visszafogásában, ha az autógyárak komolyan veszik az üzemanyag-fogyasztás csökkentését, a lehetőségek megvannak erre. Ugyanakkor léteznek teljesen kiszámíthatatlan tényezők, például: Kína, India miként fejlődik tovább.

Bizonyos bizonytalan

A sok bizonytalanság között bizonyos: nagy életmódváltásra van szükség. Ma az emberek a fogyasztásért élnek – túlzással fogalmazva azért élnek, hogy fogyasztassanak, és nem azért fogyasztanak, hogy éljenek. S a fogyasztás egy része mindössze azt szolgálja: fölmutatása révén az emberek státust érjenek el.

Ezt a konkrét, anyagi fogyasztást részben ki lehetne váltani mással, például szellemi értékek felhasználásával – s ez nem lenne környezetszennyező.

Itt kell megjegyezni azt is: a piac – amit ma mindenhatónak tartanak – nem tud megoldani minden problémát. A piac meg tud oldani olyan gondokat, amikor azonos fölhasználású termékből sokat állítunk elő, ez esetben ki lehet választani segítségével a legolcsóbbat, legjobbat. Ugyanakkor például az oktatás, a kultúra, az egészségügy területén alig-alig lehet a piacnak hasznos szerepe. Egy korlátozott piac fog kialakulni előbb-utóbb. Idő kell, amíg ez kiforrasztja magát, most egyfajta mélypontra vagyunk. Kialakul majd egy, a többség által elfogadott megoldás.

És mennyire lehet az emberi értelemben bízni, „mennyiben több az ember, mint az állat”?

Ember-állat

Bár génállományunk alig különbözik a csimpánzétól, nem az a meghatározó, amiben hasonlítunk, hanem amiben különbözünk. Ugyanakkor a humánétológia azt is mondja, nagyon sok olyan, biológiai tulajdonságunk létezik, amelyek könnyen rávesznek minket destruktív magatartásra, ellenségeskedésre. Ezeknek nemcsak kulturális, hanem biológiai gyökereik van, az állatvilágból. A kultúra – az emberi tulajdonságok összessége – segítségével ezek a tulajdonságok visszaszoríthatók, de nem tüntethetők el. Viszont azért – ha csupán a legutóbbi néhány ezer év történetét tekintjük – egészen máshogy viselkedik konfliktusokban az ember, mint valaha. Hatmilliárdan voltaképpen békés állapotok között éltek a körülményekhez képest, és ez mutatja: nagyon is lehet az ember jó tulajdonságaira számítani. Ha negyven csimpánzt összezárnánk egy buszba, utaztatva őket egy órát, olyan tömegvérekezdést rendeznének, hogy a célba egyik sem érkezne meg élve. Az ember azonban mindig megérkezik.

F. CS.

TUDOMÁNYRÓL, ÉRDEKESEN

■ Csányi Vilmos – a mindennapi ember számára is érthető, szakzsargon nélküli, magyar nyelvű humánétológiai (az emberi viselkedéssel foglalkozó) irodalom létrehozója – már a harmincadik kötete fölött jár. Szintén humánétológiai fogantatású, szépirodalmi kötetei is nagy sikert arattak, jelenleg is éppen szépirodalmi művön dolgozik. De amíg nincs kész egy munkával – sohasem beszél róla.